

СТЕПАНЕНКО С. В., кандидат економічних наук, доцент

ЦЮ МЕНЦЗЕ, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ В УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Інтелектуальна власність є сучасним механізмом вирішення завдань щодо використання новітніх знань на користь суспільства через упровадження в економічний оборот результатів наукових досліджень та прикладних розробок й одночасно їх застосування для розвитку науки й освіти. Формування ефективного механізму використання створених у суспільстві знань з-поміж іншого передбачає реалізацію трансферу затребуваних ринком технологій із університетів та наукових установ до зовнішнього світу для подальшого їх використання різними споживачами. Найчастіше такий трансфер супроводжується переходом людей, авторів і співавторів ідей у нову продуктивну сферу – сферу інноваційного бізнесу.

Таким чином, ефективне функціонування системи інтелектуальної власності сприяє покращенню конкурентоспроможного підприємницького середовища у національній економіці, яке базується на результатах інтелектуальної діяльності, та формує необхідні умови для реалізації інноваційної моделі економічного розвитку країни. У цьому зв'язку унікальною є роль університетів як драйверів інноваційного розвитку країни, як важливої ланки, що забезпечує генерування нових знань та технологій, здійснює підготовку висококваліфікованих кадрів для різних галузей економіки та є платформою співпраці бізнесу, науки, освіти та держави. Відповідно, створення ефективного механізму управління інтелектуальною власністю в університетах є необхідною умовою для комерціалізації наукових розробок та сприяння

економічному зростанню країни.

Розглянемо детальніше окремі аспекти формування системи управління інтелектуальною власністю в українських університетах. У сучасних умовах необхідність створення систем управління інтелектуальною власністю в університетах не викликає сумніву. Якщо заклад вищої освіти демонструє затребувані ринком і суспільством результати інтелектуальної діяльності, це свідчить, що він залучений до інноваційного розвитку економіки на національному та міжнародному рівнях, а його інноваційна діяльність є ефективною. Наявність охоронних і правовстановлюючих документів на об'єкти інтелектуальної власності підтверджує конкурентоспроможність наукових розробок, свідчить про рівень культури щодо представлення творчих наукових і технічних досягнень.

Оформлення прав на перспективні науково-дослідні результати та їхнє просування (трансфер) для подальшого застосування є важливим фактором створення позитивного іміджу університету, підвищення його місця у міжнародних рейтингах, є важливою конкурентною перевагою в ринкових умовах. Тому керівництву та відповідальним особам у сфері інтелектуальної власності не тільки доцільно, а й вкрай необхідно приділяти особливу увагу питанням створення, виявлення, обліку результатів інтелектуальної діяльності, а також управління (розпорядження) правами на них.

Своєчасне виявлення конкурентоспроможних результатів інтелектуальної діяльності і оформлення прав на них є важливою передумовою комерціалізації відповідних наукових розробок. У свою чергу виведення об'єктів інтелектуальної власності на ринок дозволяє університету отримувати прибуток, що може використовуватися для додаткового матеріального стимулювання вчених, а також для фінансування нових дослідницьких проєктів.

Основною метою наукової діяльності закладів вищої освіти є розвиток науки і використання її досягнень на благо суспільства, відповідно створення

охороноздатних інтелектуальних продуктів, що мають перспективи практичного використання, є важливою функцією університету як науково-дослідницької установи. Розпорядження правами на такі об'єкти та їх впровадження у господарську практику забезпечує ефективний зв'язок між наукою і бізнесом, тому виявлення, облік, правова охорона і трансфер технологій є не просто завданням університету, а й найважливішим суспільним запитом.

У цьому контексті варто зазначити, що виявлення та оформлення прав на інтелектуальні продукти, по-перше, дає змогу донести до суспільства факт отримання наукового результату, по-друге, закріплює права на відповідний об'єкт за університетом та/або авторами, по-третє, є необхідною умовою дотримання інтелектуальних прав учених та закладу вищої освіти, набуття ними іміджевого статусу прогресивних суб'єктів наукової діяльності.

Так само здобувачі освіти, на наш погляд, повинні не лише мати можливість здійснювати дослідницьку діяльність в університеті, а й отримувати теоретичні знання та практичні навички у сфері трансферу технологій, взаємодії з партнерами – господарськими суб'єктами, а також брати участь у проєктах впровадження у виробництво власних результатів інтелектуальної діяльності. Університети, що формують фахівців – від перших курсів бакалаврату до аспірантури і докторантури включно – є найкращим «інкубатором» для «створення» молодого вченого, підприємця, фахівця, зацікавленого в самореалізації у галузі науки й технологій. Умови роботи у кожній із цих сфер вимагають високого рівня підготовки з питань охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Практичній реалізації результатів наукової діяльності здобувачів освіти та професорсько-викладацький склад університету можна навчити шляхом організації курсів лекцій, тренінгів, практичних занять із проблематики набуття та захисту прав інтелектуальної власності.

Облік та аналіз інтелектуальних продуктів, що створюються у процесі

виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), дає змогу використовувати їх як індикатор під час оцінювання якості відповідних робіт, результативності праці науковців, а також для визначення кваліфікації та рейтингу університету.

Серед основних критеріїв ефективної діяльності університету у сфері управління інтелектуальною власністю варто назвати такі: показники патентної активності (кількість заявок на реєстрацію прав на об'єкти інтелектуальної власності, поданих до органів реєстрації; кількість проведених патентних пошуків; кількість отриманих охоронних документів, зокрема в інших країнах); показники щодо інноваційної активності (кількість укладених договорів про трансфер технологій; кількість переданих технологій; доходи від комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності; обсяг фінансових надходжень за проектами міжнародного співробітництва; кількість створених стартапів; обсяг залучених інвестицій); інші параметри, визначені університетом [1].

Отже, професійно організована система управління інтелектуальною діяльністю в університетах, налагоджений механізм правової охорони інтелектуальної власності є цінною інвестицією як для творців нових знань, так і для закладу, забезпечуючи йому конкурентну перевагу на ринку. Закріплення інтелектуальних прав на наукові та науково-технічні результати дає змогу організаціям та інвесторам знизити ризики, пов'язані з їх подальшою розробкою, масштабуванням і комерціалізацією. Водночас, залишається актуальною проблема перетворення результатів досліджень і розробок у добробут авторів, вишів і наукових організацій. Важливим, на наш погляд, є нормативне, організаційне та економічне забезпечення цього процесу, який завжди визначається національними особливостями, зумовленими нормативною базою і практикою підприємництва в конкретній країні. Тому вивчення і запровадження передового зарубіжного й вітчизняного досвіду з питань організаційно-економічного механізму ефективного управління

інтелектуальною власністю в університетах та забезпечення результативності такої діяльності має бути пріоритетним завданням для науково-педагогічної спільноти сьогодні й на перспективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методичні рекомендації щодо політики у сфері інтелектуальної власності для закладів вищої освіти та наукових установ України. URL : https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/Metodychni_rekomendatsii_polityka_IV_ZVO_NU_Ukrainy-web.pdf.